

Kronika

Linda Norrman Skugge biter kungen i brallan, och Per-Olof Bolander är rörd i hjärteroten.

Leve kungahuset!

I Sverige håller vi oss som bekant med ett kungahus, och för den som vill värna om traditioner är det hjärtevärmande att det finns eldsjälur som orkar uppröra över det omoraliska i en kung som statsöverhuvud. Kravet på republik framstår ju idag som betydligt mer förlägligt och ute än monarkin. Men eldsjälur är kanske ändå inte rätta orden.

När vänstertidskriften Arena i novembernumret slog ett slag för republiken möttes den förväntansfullt bladdrande läsaren av en bedövande, för att inte säga sövande, antiklimax. Ett utdrag ur

Att ett inte ringa antal sossar upptäckt tjuvningen med kungamiddagar och monarkistiskt lull-lull gör inte deras ointresse för republiken till ett svek.

Vilhelm Mobergs republikanska pamflett från 1955, en pliktskyldig försäkran om hur aktuell den är än idag, och några farskare pressklipp med angrepp på monarkin, det var vad man kunde prestera.

Den svenska republikanismens fana uppblås i det slutande 1900-talet sålunda av Linda Norrman Skugge, Helena

von Zwebergh och Bengt Ohlsson, som i var sin tidningskronika tyckt att det här med kung och sänt är bara så fänit att man kan dö, typ.

Det intellektuellt tyngsta namnet Arena kan mobilisera lånar man från ärkefienden Timbro: Liberalen och därför republikanen Carl Rudbeck. En sedan länge död homofobisk antikommunist i nytryck, några mer eller mindre egotrippade kolumnister och en nyliberal timbro – där har ni spjutspetsarna i Arenas stormanlopp mot de kunglige, och en illustration så god som någon av den republikanska agitationens vitalitet inom den moderna vänstern. Man kunde förstås ha inkluderat ULF Nilson också, men Arena måste väl dra gränsen någonstans.

Det finns goda skäl till vänsterns brist på intresse. För den unga arbetarrörelsen var kravet på republik fullt naturligt. Kungahuset identifierades med högern och antogs oförenligt med det nya samhälle som skulle byggas. I takt med att det utopiska i socialismen klingade av och när kungahuset visade sig villigt att retirera till en rent ceremoniell och representativ funktion blev monarkins avskaffande inte längre någon viktig fråga för pragmatiska socialdemokrater.

Tvårtom hade det varit oansvarigt att riskera välfärdsstatens utbyggnad i relativt samförstånd för att driva det söndrade och impopulära kravet på republik. Att sedan ett inte ringa antal sossar även upptäckt tjuvningen med kungamiddagar och monarkistiskt lull-lull gör inte deras ointresse för republiken till ett svek, annat än för revolutionärer. Idag när välfärdsstaten krakelerar har traditionalistiska vänstersossar viktigare och tack-sammare missförhållanden att uppmärksamma än huset Bernadotte. För socialdemokratin förryngare vore det förstas vansinne att försvåra en redan tung uppgift med att utmana monarkin, om man nu mot all förmodan vill avskaffa den.

Republiken förlir en angelägenhet för effektsökande åsiktsmaskiner och för marginaliserade samhällsomstörtare och ideologer. Och vad beträffar liberaler som Carl Rudbeck gissar jag att republiken i deras agenda hamnar långt nedanför de liberaliseringar som skulle ge Arena-vänsterns blodstörtning.

Monarkin är alltså ohotad? Inte nödvändigtvis. Vi har sett hur ett kungahus kan fortleva med starkt folkligt stöd även när – eller just tack vare att – dess uppgifter reducerats till representation och symbolik, men det måste rimligen representera och symbolisera något reellt. Svensk monarki förutsätter ett självständigt, suveränt Sverige. Monarkins eventuella grav grävs inte av republikaner, hur gärna de än skulle vilja det. Den grävs av EU-federalister.

12 februari 1999

PER-OLOF BOLANDER

Blod och politik

Hemingway, som låtsades vara med i kriget, fick priset men inte Malraux, som var det. Gunder Andersson avslutar serien om Akademiens fauter.

André Malraux (1901–1976) måste räknas till de mer äventyrslystna författarna under 1900-talet. Gång på gång satte han sitt liv på spel. I motsats till en lord Byron, som dog lite snöpligt på väg till stridskadeplassen, en pliktskyldig försäkran om hur aktuell den är än idag, och några farskare pressklipp med angrepp på monarkin, det var vad man kunde prestera.

Dem Nobel glömde 10

André Malraux
Människans lott
(La Condition Humaine, 1933)
Öv: Axel Claesson (1934),
Karin Treffenberg (1968)
Tiden, 1934; Forum pocket, 1968

Uppvuxen i en rik bankfamilj kom han i 20-årsåldern till Indokina som arkeolog men gjorde sig osams med myndigheterna och drog vidare till Kina. Han umgicks i kommunistkretsar och kunde på nära håll iaktta hur landet gradvis gick mot inbördeskrig. På 30-talet deltog han som stridsflygare i spanska inbördeskriget på republikanernas sida. Under andra världskriget tillfångatogs han av nazisterna två gånger men lyckades fly bägge gångerna. Han blev överste i motståndsrörelsen under de Gaulle, och ledde i krigsslutet en stridsvagnsbataljon på Elsassfronten. Efter kriget vände han kommunisten ryggen och blev så småningom minister under de Gaulle.

Spanska erfarenheter

Han var tidigt ute med att göra sitt liv till litteratur. Från Fjärnan östern skrev han flera romaner, varav *Människans lott* är den bästa. För den tilldelades han Goncourtpriset 1933. De spanska erfarenheterna låg till grund för *Förtvivla ej* (1937, översatt 1944) och mitt under brinnande krig skrev han *Valnötsträden i Altenburg* (1943, översatt 1956). Under efterkrigstiden ägnade han sig åt konstessistik och skrev sina memoarer, *Anti-mémoires* (1967).

Men det är för sina tidigare romaner som Malraux gått till historien. *Människans lott* är något i hästvåg både som tids- och miljöskildring. Och inte minst: För den insiktsfulla gestaltningen av vad man kan kalla den politiska praktikens brutala mekanik.

Platsen är Shanghai i slutet av 20-talet, en sjudande affärs- och nöjesmetropol där ett människoliv inte är mycket värt. I lönnodom pågår ett planerat kommunistiskt uppror mot Kuomintang under Chiang Kai-shek, samtidigt som båda sidor vill frigöra landet ur greppet från en internationell stor kapitalism och därför samarbetar till en del, under ömsesidig misströksamhet och bakdanti. Västerlänningarna sluter oheliga allianser åt än det ena än det andra

Foto: PRENSBILDO

Malraux som soldat. Bankirsonen blev kommunist, stridsflygare, krigsfånge hos nazisterna och på 50-talet kulturminister.

hållet, i takt med att maktbalansen ändras.

I persongalleriet på den kommunistiska sidan finns hela skalan av politiska förhållningsätt. Från den fanatiska terroristen, som ser ett attentat mot Chiang Kai-shek som den enda framkomliga vägen, via de otåliga fraktionsförespråkarna, som talar för väpnat uppror, till dem som förordar samarbete och förhandlingar eftersom man än så länge är för svag, militärt och manuellt. Där fraktionisterna får makten blir de krossade. Mycket lärorikt.

Man riktigt känner hettan, stanken, svetten, hammiljöernas och fattig-kvarterens och människornas alla utdunstningar.

Det som kännetecknar Malrauxs prosa är den närmast fysiska närvarokänslan. Man riktigt känner hettan, stanken, svetten, hammiljöernas och fattigkvarterens och människornas alla utdunstningar. Inte minst blodet blir en påträngande realitet, blodet som tränger fram ur kroppen under det inledande mordet, blodet från maskingevärens skottsälvor som sliter sönder människokroppar eller de köttslamsor som återstår av den terrorist som råkar spränga sig själv i luften. Malrauxs stridskildringar hör till de bästa som skrivits.

Överlevandets praktik

Det är en tillvaro utan nåd, där moraliska normer fått ge vika för överlevandets praktik, både på kort och lång sikt. Det kan galla att döda eller dödas, ibland med visionen om ett bättre samhälle någonstans långt bortom synranden. Men inte alltid. Ibland rör det sig om

ren och skär överlevnad, han eller jag.

På ytan kan Malraux tyckas ge uttryck för en både bister och pessimistisk människosyn. Malraux utgår från en aforism av Pascal, enligt vilken människornas lott kan liknas vid en skara fångars, fastkedjade vid varann, alla dömda till döden – men de avrättas inte på en gång, utan några i taget, i de andras åsyn. Så slutar det också.

Människans drifter

Detta är i och för sig en symbolisk bild, skrämmande i sin svartsynta konkretion. Men samtidigt, och det tror jag är det viktiga, ska romanen läsas som ett uppror mot den sortens determinism. Malraux gör sig inga illusioner om vad människan är förmögen till, utlämnad till sina innersta drifter, när alla omgivande, moraliska strukturer brakat samman. Men samtidigt finns här ett idealistiskt

drag, och det gäller faktiskt alla dem som deltar i den politiska kampen, oavsett innehåll, oavsett dess praktik: Inställningen att det finns idéer värda att dö för och att låra andra att göra detsamma.

Det är 20- och 30-talets vitalism som här går i dagen. Den som Malraux själv förkroppsligade genom sin lust att ständigt ge sig in i politikens och livskampens olika getingbon.

Nu behöver man ju inte några intellektuella nycklar eller ingångar för att kunna njuta av Malrauxs roman. Den är helt enkelt ett äventyr på allvar, en thriller som inte är underhållning. Och med människans av kött och blod som när som helst kan drabbas av vad som helst.

GUNDER ANDERSSON

Gravfrid?

Det var en gång en man som fick ett sår på benet. Ett fult sår, sade hustrun. Struntprat, sade mannen och satte på ett plaster. Dagen efter svullnade såret upp och ömmade. Du måste gå till doktorn, sade hustrun. Det är väl inget att bry sig om, sade mannen och lade ett bandage. Nästa morgon hade såret blivit en böld, det bultade och spände. Du borde låta doktorn snitta upp den där, sade hustrun. En karl är en karl, fräste mannen och lade på ett tryckbandage och lindade benet hårt. Så linkade han sammanbiten kring i huset och ingen vågade säga något. Efter några dagar hade såret svartnat och stank. Du måste... väjda hustrun. Håll käften och hjälp till i stället, sade mannen och rörde till en hink gips. Aldrig att jag ger mig. Med hustruns hjälp gipsade han benet. Äntligen blir det frid i huset, sade mannen.

KNUT CARLQVIST